

MARIA VANHA-SIMILÄ

”Kyllä se aina jollainlailla sitten taas järjesty”

Lapsiperheiden arki Forssan tehdasyhteisössä 1950–1970-luvuilla

Forssa oli Suomen merkittävimpiä tekstiiliteollisuuspaikkakuntia. Jo vuonna 1847 alkanut forssalainen tekstiiliteollisuus oli alan edelläkävijä ja suunnannäyttävä. Tekstiiliteollisuudella oli myös hyvin keskeinen rooli koko seutukunnan kehityksessä. Laaja-alaista tekstiiliteollisuutta harjoittanut Forssa Oy tuli osaksi Finlayson-konsernia vuonna 1934 ja uuden yhtiön nimeksi tuli Finlayson-Forssa Oy. Toisen maailmansodan jälkeen 1950-luvulla forssalainen tekstiiliteollisuus nousi jälleen kukoistukseensa. Tekstiiliteollisuuden keskeinen asema alueella jatkui vielä pitkään. Vuonna 1970 Finlayson-Forssa Oy:n palveluksessa Forssassa oli yhä yli 2 100 henkilöä, kun samana vuonna paikkakunnalla oli asukkaita noin 15 700. Paikkakunnan 160 vuotta jatkunut tekstiiliteollisuus hiipui vähitellen, mutta 2000-luvun jälkipuolella alkanut talouskriisi sekä Kiina-ilmiö¹ kaatoivat lopulta forssalaisen tekstiiliteollisuuden. Muovitehdas, jossa valmistettiin siveltyjä muovituotteita, kuten kerniä, sadetakkikankaita ja autojen verhoilumateriaaleja, lopetti toimintansa vuonna 2007. Työvaatekankaisiin erikoistunut yksikkö ajautui konkurssiin vuonna 2008. Finlayson Oy:n viimeinenkin osasto, kodintekstiilien viimeistämö² suljettiin vuonna 2009.

Lastenhoidosta käytävä keskustelu on ollut viime vuosina vilkasta. Aihe ei ole uusi vaan työssäkävien äitien lastenhoito ja arjen sujuminen ovat olleet haasteellisia aikaisemminkin. Tässä artikkelissa käsittelen Forssan tekstiiliteollisuudessa työskennelleiden perheiden arkea ja erityisesti lastenhoidon järjestämiseen liittyviä kysymyksiä 1950–1970-luvuilla. Kirjoitus liittyy kansatieteen väitöskirjatutkimukseeni, jossa tarkastelen Forssan tekstiiliteollisuudessa työskennelleiden ihmisten arkea. Tutkimukseni alkaa 1950-luvun alusta, jolloin tekstiiliteollisuus lähti sotavuosien jälkeen jälleen nousuun.

1 Suomalaista teollisuustuotantoa siirtyi edullisempien tuotantokustannusten perässä Kiinaan ja muihin Aasian maihin. Finlayson Oy:n Suomeen tulevat kankaat ovat nykyisin peräisin mm. Kiinasta ja Turkista.

2 Viimeistämössä raakakankaille tehtiin käyttötarkoituksesta riippuen erilaisia käsittelyitä, kuten valkaisu ja värjäys. Viimeistämössä sijaitsi myös paino-osasto. Forssaan perustettiin Suomen ensimmäinen teollinen kangaspaino jo vuonna 1861. Forssan tekstiiliteollisuus oli tunnettu parhaiten juuri painetuista kankaistaan.

Käsittelen tässä artikkelissa lastenhoitoa 1970-luvun loppuun asti, sillä vuosikymmen oli monella tavalla murroksellinen työntekijöiden lastenhoidon kannalta. Päivähoitolaki astui voimaan vuonna 1973, äitiysloma piteni asteittain, ja myös päiväkodit yleistyivät.

Tutkimuksen taustaa

Toimin tutkijana Forssan museon Muistoja Kutomolta 1979–2009 -muistitietoprojektissa vuosina 2011–2012. Projektissa haastattelin eri tehtävissä toimineita henkilöitä, jotka työskentelivät niin kutomossa, viimeistämössä kuin muovitehtaallakin. Projektin jälkeen olen toiminut apurahatutkijana³ Forssan tekstiiliteollisuuden parissa. Kansatieteen väitöskirjatutkimukseni keskeisenä teemana on työntekijöiden arki Forssan tekstiiliteollisuudessa 1950–1970-luvulla erityisesti lapsiperheiden näkökulmasta.

Tutkimukseni lähdeaineistona käytän Forssan museon Muistoja Kutomolta 1979–2009 -projektista kertynyttä materiaalia, josta keskeisimpiä ovat haastatteluaineistot eli muistitieto. Osa haastatteluista on myös videoitu. Väitöskirjatutkimuksessani olen jatkanut teemahaastattelujen tekemistä. Ne ovat olleet vuoropuhelua tutkijan ja kertojan välillä. Mukana haastatteluissa on toisinaan ollut joko kertojan omia tai museon valokuvia tekstiiliteollisuudesta avittamassa kertojaa kokemusten mieleen palauttamisessa ja tulkinassa. Informantit kertoivat kuvista, niiden ihmisistä ja tapahtumista. Miksi ne otettiin, ja miltä heistä silloin tuntui? Kuvat kertovat katsojansa maailmankuvasta. Tekemälläni tekstiiliteollisuuden tutkimuksella on ollut hyvin tärkeä merkitys ympäröivälle yhteisölle. Tekstiiliteollisuuden päättyminen paikkakunnalla koettiin yleisesti surulliseksi tapahtumaksi. Haastattelut saattoivat olla haastateltaville tunteita herättäviä ja jopa voimaannuttavia kokemuksia. Työ oli monelle hyvin keskeinen osa arkea. Lähes koko elämä saattoi olla kietoutunut tekstiiliteollisuuden piiriin. Monella työntekijällä sukulaiset ja ystävät työskentelivät samassa työpaikassa. Harrastukset, asuminen ja lasten päivähoito saatiin usein myös työn kautta. Haastateltavani olivat iältään hieman yli 40-vuotiaista lähes 90-vuotiaisiin. Suurin osa oli kuitenkin syntynyt 1940-luvulla, ja he olivat siis 60–70-vuotiaita. Haastatteluissa käydään läpi erilaisia aihepiirejä ja elämän käännekohtia. Kuvaillessaan menneisyyttä kertojat suhteuttavat tapahtumia ja asioita nykyhetkeen ja antavat niille uusia merkityksiä. Lastenhoidon järjestämisestä ja siihen liittyvistä tunteista kertovat niin naiset kuin miehetkin. Haastattelut on arkistoitu Forssan museon arkistoon.

Tutkimuksessani hyödynnän myös muuta Forssan museon aineistoa. Museoon on deponoitu Renor Oy:ltä Finlayson-Forssa Oy:n Tekstiiliarkisto, joka sisältää noin 500 hyllymetriä melko järjestämätöntä tekstiiliteollisuuteen liittyvää aineistoa 1850-luvulta 2000-luvulle. Arkistoaineisto sisältää mm. Finlayson-Forssa Oy:n Eläke- ja avustushakemukset eri vuosikymmeniltä. Niistä käyvät ilmi työntekijöiden tarkat työajat,

³ Tutkimustani on rahoittanut vuodesta 2012 lähtien Suomen Kulttuurirahaston Hämeen rahasto. Myös Kansan Sivistysrahaston Hämeen rahasto on myöntänyt minulle apurahan. Kiitos rahoittajille tutkimukseni tukemisesta.

perhesuhteet, lasten syntymäajat jne. Forssan museon kokoelmissa on lisäksi noin 10 000 Forssan tekstiiliteollisuutta koskevaa valokuvaa.

Muistoja ja tarinoita – kansatieteellistä muistitietotutkimusta

Tutkimukseni kuuluu kansatieteen alaan. Teollisuustyöväen tutkimus on ollut yksi alan keskeisimpiä tutkimuskohteita. Turun yliopiston kansatieteen ensimmäisen professorin Ilmar Talven johdolla teollisuustyöväen ja ammattiryhmien kulttuuri tulivat oppiaineen yhdeksi merkittävimmäksi tutkimuskohteeksi 1950–1960-lukujen taitteessa. (Anttila 1997, 17.) Professori Pekka Leimu johti Forssassa 1980-luvun alussa Museoviraston työväenkulttuuriprojektia, jossa tutkittiin Forssan puuvillatehtaan työntekijöitä 1840-luvulta 1980-luvulle (Leimu 1980). Omassa tutkimuksessani hyödynnän jonkin verran tätä Museoviraston tuottamaa haastatteluaineistoa.

Virpi Nurmi tutki väitöskirjassaan lasinvalmistusta ja lasinvalmistajia koko Suomen alueella eikä rajatussa tehdasyhteisössä, kuten kansatieteessä usein on tehty. Kokonaisuus yhdestä teollisuudenalasta ja ammattiryhmästä on ainutlaatuinen. (Nurmi 1989.) Tehdasyhteisössä tapahtunutta muutosta on tutkinut Sanna Kaisa Spoof. Hän käsitteli väitöskirjassaan Jokelan Tiilitehtaan rakennetun ympäristön, työnteon ja elämäntavan muuttumista 1870-luvulta aina 1950-luvulle asti. (Spoof 1997.) Kansatieteessä työn ja työntekijöiden tutkimus on viime vuosina saanut uudenlaista otetta. Eero Sappisen kansatieteen väitöskirja kuvasi hyvin laajasti arkielämää lomakehaastattelujen pohjalta. Tutkimus *Arkielämän murros 1960- ja 1970-luvuilla, tutkimus suomalaisen työväestön elämäntavoista ja niiden paikallisista raumalaisista piirteistä* valmistui vuonna 2000. (Sappinen 2000.) Tutkimusotteet ovat vaihdelleet, mutta edelleen työ ja työntekijät ovat kansatieteellisen tutkimuksen merkittäviä osa-alueita. Uusinta tehdastyön tutkimusta edustaa Kaisu Kortelainen, joka on tutkinut Joensuun lähellä Penttilän sahayhteisöä ja työläisyyttä muistitiedon näkökulmasta. (Kortelainen 2008.) Oma tutkimukseni on jatkoa kansatieteen työväentutkimukselle, mutta tutkimukseni tuo uudenlaista tietoa työntekijöiden arjesta. Painotan erityisesti ihmisten omaa kokemusta arjesta tehdasyhteisössä. Tutkimuksessani on mukana myös eri ammattiryhmissä toimineita työntekijöitä. Lisäksi sukupuolinäkökulma on tutkimuksessani keskeinen. Tehdasyhteisön tarkastelu erityisesti lapsiperheiden arjen kautta tuo uutta kansatieteen tutkimukseen.

Väitöskirjatutkimukseni on luonteeltaan muistitietotutkimusta. Muistitietotutkimus on laaja metodologinen kenttä, jossa painotukset vaihtelevat. Kansainvälisessä tutkimuskirjallisuudessa käytetään termiä *oral history*. Suomennettuna suullinen historia pitää sisällään haastatteleamalla tuotettuja aineistoja. *Oral history* -käsitteestä käytetään myös suomennosta *muistitietotutkimus* tai *muistitietohistoria*, jotka sisältävätkin laajemman pohjan kuin pelkkä suullinen historia. Suomessa muistitietotutkimus kattaa myös kirjoittamalla tuotetut muistitietoaineistot, koska niitä on Suomessa runsaasti eri arkistoissa, joihin niitä on kerätty mm. kilpakirjoituksilla. Suomalainen muistitietotutkimus voi siis olla muutakin kuin pelkkää suullista historiaa. (Fingerroos & Peltonen 2006, 8–11.)

Kansainvälisen *oral history* -tutkimuksen uudistaja ja kehittäjä on italialainen kirjallisuudentutkija Alessandro Portelli. Hänen mukaansa muistitieto on erityisen merkityksellistä. Se voi sisältää paljon samanlaisia aineksia eri muistelijoilta, mutta kertojat ovat kuitenkin aina yksittäisiä ihmisiä, jotka kertovat omasta elämästään. Muistitietolähteet ovat luotettavia silloinkin, kun virheet ja ristiriitaisuudet eivät vastaa todellisuutta. Ne ovat itsessään jo tapahtumia. Voidaan kysyä, mitä ne merkitsevät ja miksi asioista kerrotaan kuten kerrotaan. Muistitieto siis kertoo enemmän tapahtumien merkityksestä kuin itse tapahtumista. Se myös avaa uusia seikkoja jo tunnetuista tapahtumista ja ilmiöistä. Suullinen muistitieto tuo esiin myös sellaisten ihmisten elämää, jotka eivät ole tottuneet kirjalliseen työskentelyyn. Suulliset lähteet ovat tutkijan ja kertojan yhteistyötä. Tutkija etsii ja valitsee kertojat sekä kuuntelee ja haastattelee heitä. Portellin mukaan muistitiedon tulkinta alkaa jo lähteiden valitsemisesta ja jatkuu tutkijan roolissa haastattelijana sekä kulminoituu tutkimuksen lopullisessa esittämisessä eksplisiittisesti tekijän äänellä ja implisiittisesti katkelmien valinnassa. Tutkija tekee kaikki tulkinnat ja vastaa niistä. (Portelli 2012, 42–47; 2006, 51–55.)

Oral history -tutkija Lynn Abrams painottaa Portellin tapaan suullisen tiedon merkitystä. Haastattelu on ainutlaatuinen dialogimainen prosessi tutkijan ja haastattelijan välillä. Samanlaisen yhteyden saavuttaminen muilla tutkimusmenetelmillä on haastavaa, jopa mahdotonta. Haastattelussa kahden ihmisen maailmat ja persoonat kohtaavat. Haastattelu on yhteistyötä, jossa ei ole merkitystä ainoastaan sillä, mitä tilanteessa sanotaan, vaan kuinka asiat sanotaan. Miksi kertoja tuo haastattelussa tiettyjä asioita esiin ja ennen kaikkea, mitä tiedot merkitsevät. (Abrams 2010, 1–9, 19, 54.)

Kansatieteessä muistitietoa on hyödynnetty Suomessa pitkään, mutta sen metodologista kehittämistä ja analysointia on tapahtunut laajemmin vasta 1990-luvulta lähtien. Kansatieteellisessä tutkimuksessa informanteilta saatiin perinteisesti tietoa, mutta muistitiedon taakkana nähtiin kansatieteen vaatimus pyrkimyksestä objektiiviseen todellisuuteen ja kulttuurin kuvaukseen. Muistitietoa pidettiin luotettavana vain, jos kertoja kertoi omakohtaisista kokemuksistaan. Lisäksi lähdekritiikin vaatimukset täytti vain muistitieto, josta oli saatavilla useiden kertojen samanlaiset kertomukset. Pirjo Korhokangas käytti tutkimuksessaan 1990-luvulla muistitietoa tarkastellessaan kokemuksia lapsuudesta. Tämän jälkeen muistitietoa ovat käyttäneet useat tutkijat eri tutkimusaiheiden piirissä. (Korhokangas 1996; 1999, 161.)

Muistitieto antaa tietoa ihmisten arjesta ja arkipäivän kokemuksista. Muistitieto valottaa yhteisön arvoja ja normeja, jotka saattavat jäädä pimentoon pelkän arkistoaineiston tarkastelussa. Yksilön ja yhteisön suhteet avautuvat usein juuri muistitiedon kautta. Nostalgia, menneisyyden nostaminen ihanteelliseen valoon, saattaa värittää muistitietoa. Muistitieto on loppumaton lähde, joka elää koko ajan. Ihmisillä on yhteisiä, kollektiivisia muistoja sekä omia henkilökohtaisia muistoja ja kokemuksia omasta elämästään. Muistitieto liittyy henkilön oman elämän vaiheisiin sekä ympäröivän yhteisön kulttuuriin. Muistitiedon kertojien käsitykset menneisyydestään ja elämästään ovat heille todellisia. Jokaisen haastateltavan oma elämänselitys vaikuttaa kertojan näkemyksiin menneisyydestä

ja tulevaisuudesta. Jokaisen yhteisön jäsenen kokemus yhteisöstä on siten aina erilainen. (Kortelainen 2009, 1; 2008, 24, 31–32, 39–40; Korkiakangas 1996, 24.)

Tutkimuksessani tarkastelen Forssan tekstiiliteollisuudessa työskennelleiden ihmisten arkea myös sukupuolen näkökulmasta. Sukupuolentutkimus on lähtökohtaisesti monitieteistä ja tieteidenvälistä, ja näkökulmaa sovelletaan eri tieteiden alalla. Arkipäivän sukupuolihistoriaa on tutkinut kulttuurihistoriassa Anne Ollila. Pirjo Markkola on tutkimuksessaan keskittynyt sosiaalihistoriaan sukupuolen näkökulmasta. Sukupuolen merkitystä eri tutkimuksissa tarkastelleen Kaija Heikkisen mukaan kansatieteessä ihminen nähtiin pitkään miespuolisena toimijana. Talonpoikais yhteiskuntaa tutkittaessa keskeisinä osa-alueina olivat miesten työt ja miesten maailma. Maataloudessa sukupuolijakauma oli selvä. Talli ja hevoset olivat miesten maailmaa, navetta ja lehmät naisten. Naisten työt esitettiin kansatieteessä marginaalisina ja heidät sijoitettiin kodin piiriin. Naisia ei ollut tuomassa kansatieteeseen naisnäkökulmaa ennen kuin 1930–1940-luvuilla. Aluksi heidän kiinnostuksensa kohteena olivat naisten maailmaan liittyneet aiheet kuten käsityöt ja lastenleikit. Vähitellen naisten asema ja naisten kokemukset nousivat tutkimusaiheiksi. 1980-luvulta lähtien sukupuolinäkökulmasta lähtenyt tutkimus on vahvistunut. Tutkimus on tehnyt naisten elämää näkyväksi. (Heikkinen 2007, 28–29, 35; Löfström 1999, 255, 264–265; Vanha-Similä 2007, 45.)⁴ Lastenhoitoon liittyvää tutkimusta on perinteisesti tehty sosiaalipolitiikan alalla sekä kasvatustieteissä. Kansatieteessä lastenhoidon järjestämiseen liittyvä tutkimus on ollut vielä vähäistä.

Äitien työssäkäynti Forssan tekstiiliteollisuudessa

Toisen maailmansodan jälkeen ydinperheen malli oli normi, jonka mukaan muut perhemuodot olivat poikkeamia. Suuret ikäluokat syntyivät sodan jälkeen ja yhteiskunnan perhemyönteinen ilmapiiri jatkui 1950-luvun loppuun asti. Ajan hengen mukaisesti äitien paikan katsottiin monissa perheissä olevan kotona. Erityisesti keskiluokkaisissa perheissä äidin odotettiin jäävän kotiin hoitamaan lapsia, jolloin perheenisän ajateltiin selviytyvän perheen elatuksesta. Perhekeskeistä ajattelutapaa vahvisti myös vuonna 1942 perustettu Väestöliitto. Monet naiset kävivät kuitenkin töissä. Naisten työssäkäynti jopa lisääntyi 1950-luvulla. Toisen maailmansodan jälkeen käynnistynyt teollisuus tarvitsi runsaasti työvoimaa. Vuonna 1960 kaupungeissa asuvista, naimisissa olevista naisista 45 prosenttia kävi töissä. (Ollila 1990, 334–338; Hytönen 2012, 332.) Kuten nykyäänkin, naiset tasapainoilivat monien lastenhoitoon liittyvien tunteiden kanssa. Miten sovittaa yhteen äitiyden velvollisuudet sekä työhön liittyvät taloudelliset ja sosiaaliset toiveet. Monissa perheissä laskettiin, kannattiko äidin työ, jos hänen tilalleen piti palkata lastenhoitaja tai kotiapulainen.

4 Helena Ruotsala on tutkinut sukupuolittuneita tiloja. Työn tekemiseen liittyy paljon sukupuolittuneita käsitteitä, joita Ruotsala on tarkastellut omassa tutkimuksessaan. Naisten rooli työssä, kotona ja julkisissa tiloissa ei ole sama kuin miesten. Esimerkiksi naisten töitä ei ole arvostettu yhtä paljon kuin miesten työpanosta. (Ruotsala 2002, 370–373; 2007, 156–164.)

Forssan tekstiiliteollisuudessa työskenteli alusta lähtien paljon naisia. Heille oli tarjolla työtä eri osastoilla. Usein puoliso löytyi samasta työpaikasta, sillä tekstiiliteollisuus tarjosi töitä myös miehille. Aikaisemmin työ saattoi olla naisille myös vaihtoehto avio-
liitolle, sillä työllä saattoi elättää itsensä. Naimisiinmenon jälkeen naiset jatkoivat usein työskentelyä tekstiiliteollisuudessa. Pienten lasten äidit eivät voineet samanaikaisesti työ-
kennellä tekstiiliteollisuudessa ja hoitaa pieniä lapsiaan. Työ tehtaassa oli kokoaikaista eikä sinne voinut ottaa lapsia mukaan edes hetkeksi tehdastyön luonteesta johtuen, joten jonkun muun tuli hoitaa työssäkävyn äidin lapsia. (Hänninen & Valli 1986, 111; Kauko-
luoto 2010, 300.)⁵

Talouden suhdannevaihtelut vaikuttivat äitien työssäkäyntiin ja toivat oman lisänsä lastenhoidon järjestämiseen. 1930-luvulla taloudellisen laman aikana Forssan tekstiilite-
ollisuuden kaikille työntekijöille ei riittänyt töitä, joten pienten lasten äidit jäivät lapsen
syntymän jälkeen usein kotiin pidemmäksi aikaa kuin normaaliaikoina, jolloin synny-
tysloma oli hyvin lyhyt. Äiti saattoi olla vauvan kanssa kotona puolikin vuotta, ennen
kuin pääsi jälleen töihin. Tämä helpotti lastenhoitoa, mutta kiristi perheen taloudellista
tilannetta, kun äidin palkka jäi saamatta. Tekstiiliteollisuudessa tehtiin myös lyhennettyä
työviikkoa, koska töitä ei riittänyt kaikille työpäiville. Myös toinen maailmansota vaikutti
äitien työssäkäyntiin. Vaikka Finlayson-Forssa Oy:n tehtailla valmistettiin sotatarvikema-
teriaaleja, töitä ei riittänyt kaikille. Jälleen äidit olivat pidempään kotona lasten kanssa.
Pitkistä tyourista huolimatta monien äitien työ oli pätkätyötä. Sodan jälkeen tekstiili-
teollisuus lähti jälleen nousuun, joten töitä riitti hyvin 1950–1960-luvuilla. Toiminnan
supistuessa seuraavalla vuosikymmenellä äidit tekivät jälleen enemmän pätkätyötä. Eri
vuosikymmenillä myös äitien sairaudet aiheuttivat poissaoloja töistä. Monien tekstiilite-
ollisuuden työntekijöiden työ oli raskasta ja sisälsi paljon toistoja. Lyhyet synnytytyslomat
eivät edistäneet äitien terveyttä. (MV F20; MV F46; MV F48; MV F54; Muistoja Kuto-
molta 1979–2009 -muistitietokirjoitukset; Eläke- ja avustushakemukset 1954–1977.)

Työssäkävien äitien tuli palata työhönsä pian synnytyksen jälkeen tai jäädä kokonaan
pois töistä. Lyhyet synnytys- ja äitiyslomat olivat haastavia koko perheelle. Yhdeksän vii-
kon äitiyspäiväraha-kausiksi astui voimaan 1964. Synnytytysloma oli kuitenkin usein lyhyempi
työtehtävistä riippuen. Teollisuustyöntekijöillä synnytytysloma oli neljä viikkoa ja konttori-
työntekijöillä kuusi viikkoa. Vasta vuonna 1971 lakisääteinen synnytytysloma pidennettiin
koko äitiysrahan maksukaudelle. Pian synnytytysloman ja äitiysrahan pituudet jatkettiin 12
viikkoon eli kolmeen kuukauteen. Synnytytyslomaa pidennettiin vuonna 1974 seitsemään
kuukauteen sekä 1970–1980-lukujen taitteessa vielä niin, että vuonna 1981 synnytytysloma
oli 258 arkipäivää eli noin 10 kuukautta. (Haataja 2007, 14–16.)

Haastatteluissa monet äidit kuvaavat lyhyitä synnytys- ja äitiyslomia. Pienen lapsen
jättäminen toisten hoitoon työpäivän ajaksi tuntui raskaalta, mutta toisaalta siinä ei ollut
mitään poikkeuksellista, sillä työnantaja odotti nopeaa paluuta töihin. Jo raskausaikana

⁵ Maataloudessa ja luontaiselinkeinojen parissa äidit työskentelivät kotona, joten lastenhoidon järjes-
täminen oli erilaista. Lapset olivat äidin lähellä ja osallistuivat vanhempien töihin ja oppivat samalla
mahdollista tulevaa ammattiaan. (Ruotsala 2002, 292–295.)

naisille oli selvää, että töihin tuli palata pian synnytyksen jälkeen, jos halusi pitää työpaikkansa. Koska sama käytäntö oli vallalla muillakin aloilla, töihinpaluu ei ollut erikoinen ratkaisu. Pienten lasten äitien työssäkäynti Forssan tekstiiliteollisuudessa oli niin yleistä, että töihin palanneet naiset eivät tunteet itseään poikkeustapauksiksi. Monet työkaverit olivat samassa tilanteessa. Forssan tekstiiliteollisuudessa kävivät töissä sekä yksi- että monilapsiset äidit. Nuorena naimisiin menneet ja lapsia hankkineet äidit saattoivat tulla ensi kertaa töihin tekstiiliteollisuuteen vasta perheenperustamisen jälkeen. (FM MK8; FM MK 9; FM MVS2; Eläke- ja avustushakemukset 1954–1977.)

Perheen taloudellinen tilanne vaikutti teollisuudessa työskennelleiden äitien työssäkäyntiin. Molempien vanhempien työssäkäynti ei välttämättä ollut valinta vaan pakon sanelema ratkaisu. (Hytönen 2012, 332; Leimu 1997, 213; FM MK7; MV F48.) Toisaalta monet naiset jäivät kotiin lasten ollessa pieniä, mutta palasivat takaisin töihin tekstiiliteollisuuteen, kun lapset kasvoivat tai taloudellinen tilanne muuttui vaikeammaksi esimerkiksi avioeron tai leskeyden myötä. Äidit saattoivat työskennellä myös muilla aloilla muutamia vuosia lasten syntymän jälkeen, jos työ Finlayson-Forssa Oy:llä oli hankalaa lastenhoidon kannalta. Erityisesti vuorotyötä tehneet äidit saattoivat siirtyä muualle päivätöihin, mutta palata takaisin parempien ansioiden toivossa. Vielä 1950–1970-luvuilla töitä tekstiiliteollisuudesta sai melko helposti, joten paluu entisen työnantajan palvelukseen yleensä onnistui, kun työntekijä sitä toivoi. (FM MK7; FM MVS4.)

Päivähoitolaki astui voimaan vuonna 1973, ja se toi helpotusta vanhempien työssäkäyntiin Suomessa, vaikka lastentarhoista löytyi aluksi paikka vain osalle lapsista. Päivähoitolain myötä myös perhepäivähoito tuli julkiseksi päivähoitomuodoksi. Vuodesta 1978 lähtien isätkin ovat voineet jäädä vanhempainlomalle. Arvot ja asenteet muuttuvat kuitenkin hitaasti. Kymmenen vuotta lain voimaantumisen jälkeen vain pieni osa isistä hyödynsi oikeuttaan vanhempainvapaaseen. (Markkola 1990, 360; Parrila 2002.) Forssan tehtailla työskenteli vuonna 1980 vielä yhteensä 1442 henkilöä, joista miehiä oli 764 ja naisia 678. Miehet olivat enemmistönä muovituotannossa mutta naiset tekstiilin puolella. Kaikista työntekijöistä toimihenkilöitä oli 250, joista naisten osuus oli 40 %. (Finlayson-Forssa Oy:n vuosikertomus 1980.)

Lapset tarhaan

Tekstiiliteollisuudessa työskennelleet naiset olivat kustannustehokasta työvoimaa. Teollisuustyön tehostamisen kannalta työssäkävien äitien lastenhoidon järjestäminen työnantajan toimesta oli järkevää. Forssan tekstiiliteollisuudessa oltiin tässäkin suhteessa edelläkävijöitä, sillä vuonna 1902 aloitti toimintansa yhtiön oma lastentarha. Arkkitehti Birger Federleyn suunnittelema talo on Suomen ensimmäinen lastentarhaksi suunniteltu rakennus. Tarha muodostui monen lapsiperheen arjen pelastukseksi. Äidit saattoivat elättää lapsensa tehdastyössä saamallaan ansioilla, kun lapset viettivät äitien työpäivän ammatillisen

varhaiskasvatuksen piirissä.⁶ (Hänninen & Valli 1986, 111; Kaukoluoto 2010, 300.) Tekstiiliteollisuudessa työskennelleiden vanhempien lastenhoidon järjestäminen saattoi vaatia monenlaisia järjestelyjä. Joissakin perheissä lastenhoito järjestyi hyvinkin helposti, toisissa se vaati suuria ponnisteluja. Erityisesti yksinäisiltä äideiltä ja yksinhuoltajilta vaadittiin neuvokkuutta, olivat he sitten tehdastyöntekijöitä tai toimihenkilöitä. Moni heistä koki erityisesti lastentarhan mahdollistavan heidän työssäkäyntinsä.

Oy Finlayson-Forssa Ab:n lastentarhaan pääsivät ensisijaisesti lapset, joiden yksinhuoltajaäiti työskenteli yhtiön palveluksessa. Toisella sijalla olivat lapset, joiden molemmat vanhemmat olivat töissä yhtiössä. Tämän jälkeen vuorossa olivat lapset, joiden äiti työskenteli yhtiössä ja viimeisenä tarhaan pääsivät lapset, joiden isä oli yhtiössä, jos tarhassa oli vielä tilaa. Vanhempien toiveita pyrittiin kuuntelemaan lastentarhan kehittämisessä. Äitien pyynnöstä lastentarhan kevätlukukautta jatkettiin kesäkuun loppuun vuonna 1947, koska äidit olivat silloin yleisesti töissä ja lastenhoito tarhan loma-aikaan aiheutti monille hankaluutta. 1940–1950-lukujen vaihteessa lastentarhassa oli päivittäin lapsia keskimäärin noin 80. (Heinonen 1983; ilmoitus Suomen Punaiselle Ristille 1948; sosiaaliosaston ilmoitus 1947.)

Lastentarhassa oli vuonna 1973 kokopäiväosastolla 65 lasta. Heistä 24 lapsella molemmat vanhemmat olivat yhtiössä töissä, 40 lapsella äiti ja yhdellä isä, joka oli yksinhuoltaja. Puolipäiväosastolla lapsia oli 38, joista yhdeksällä molemmat vanhemmat olivat töissä Finlayson-Forssa Oy:ssä. Puolipäivälapsista vain kahdella pelkästään äiti työskenteli yhtiössä, mutta 27 lapsella vain isä. Todennäköisesti äiti hoiti lapsia kotona, mutta vanhemmat halusivat lapsensa osaksi aikaa myös tarhaan. Myös toimihenkilöperheissä lapset saattoivat olla puolipäivähoidossa, vaikka äiti olikin kotona. Tekemissäni haastattelussa vanhemmat kertoivat, että he kokivat tärkeäksi, että lapset oppivat toimimaan ryhmässä ja harjaantuvat tarhassa muutenkin koulua varten. Myös isovanhempien hoidossa olevat lapset olivat toisinaan tarhassa puolipäivähoidossa. Kasvatusalan asiantuntijoiden mukaan lapsuus laitostui liiaksi, jos lapsi oli koko päivän tarhassa, joten puolipäivähoito koettiin ihanteeksi, jota tavoiteltiin. Tämä onnistui, vaikka molemmat vanhemmat kävivät töissä, jos isovanhemmat saattoivat auttaa. (Heinonen 1983; Oy Finlayson Ab:n Forssan päiväkotit 1973; FM MK14; FM MVS3; MV F51.)

Kaikille halukkaille ei toivottuja hoitopaikkoja aina löytynyt. Erityisesti kokopäiväosastolle oli enemmän tulijoita kuin paikkoja. Vuonna 1967 puolipäiväosastolle pyrki 54 lasta, joista 33 otettiin. Kokopäiväosastolle halukkaita oli 87, joista 70 valittiin. Tehtaan vuorotyön johdosta lapsia oli mahdollista ottaa kokopäiväosastolle enemmän kuin paikkoja varsinaisesti oli. Yleisesti sovittiin kaksi lasta yhden lapsen paikalle, jos lasten

6 Myös muilla paikkakunnilla oli joitakin tehtaiden omia lastentarhoja. Lastentarhan laajentuessa 1950-luvun alussa Finlayson-Forssa Oy:n sosiaaliosasto lähetti kyselyjä muille suurille teollisuuslaitoksille niiden mahdollisista tarhoista. Forssaa kiinnosti erityisesti lastentarhanopettajien palkkaus. Tarhoja oli mm. Suomen Gummitehtaalla ja G. A. Serlachius Oy:n Mäntän tehtaalla. Myös Rauma-Repolalla ja Arabia Oy:llä oli lastentarhat. (Finlayson-Forssa Oy:n kysely.) Fazerin 60-paikkainen päiväkotit toimii edelleen tehtaan suojissa Vantaan Vaaralassa. (Moisio 2013.)

Kuva 1. Lapset leikkivät kastetilaisuutta Finlayson-Forssa Oy:n lastentarhassa 1950-luvulla. Kuva: Forssan museon kokoelma.

hoidontarve vaihteli vuorotyön vuoksi. Kokopäiväosasto oli avoinna vuonna 1972 klo 6.30–16.30 ja puolipäiväosasto klo 8.30–13.30. (Kouluhallitus/Lastentarhanopettajia koskeva tiedustelu päivähuoltolaitosten johtajille 1972; FM MK17.)

Seuraavissa katkelmissa kaksi Forssan tekstiiliteollisuudessa työskennellyttä äitiä kertoo kokemuksistaan yhtiön lastentarhasta 1960–1970-luvuilta. Ensimmäinen äiti kuvaillee Forssaan työn perässä muuttaneen perheen tilannetta, jossa molemmat vanhemmat työskentelivät yhtiössä, äiti kaksivuorotyössä ja isä pelkästään päivävuorossa. Perheen ainut lapsi ei tarvinnut joka toisella viikolla tarhapaikkaa kuin reilun tunnin ajan päivässä, kun vanhemmat vaihtoivat vuoroa. Kaksivuorotyössä äidin iltavuoro alkoi klo 15 ja isän työ päättyi säännöllisen päivätyön mukaan arkin klo 16. Toinen äideistä oli yksinhuoltaja, joka tuo esiin tehtaalaisten alemmuudentunnetta sekä kohtaamiaan ennakkoluuloja yhtiön tarhaa kohtaan. Lastentarhat olivat harvinaisia vielä 1950–1960-luvuilla. Forssan ensimmäinen kunnallinen päiväkotialoitti toimintansa vuonna 1967. Yhtiön tarha mahdollisti kyseisten äitien työssäkäynnin, sillä he eivät voineet turvautua sukulaisten lastenhoitoapuun. Molemmat äidit kokivat myös Finlayson-Forssa Oy:n lastentarhan nimellisen maksun olleen helpotus, sillä heidän palkkansa olivat pieniä eikä muuta paikkaa lapsille oikein ollut.

Tutkija: Miten tulitte Finlaysonille lähteneeksi töihin?

Kertoja: (...) mies lähti töihin ja mä olin sitten toista vuotta vähän ollut tyttären kanssa tota kotona, kun sain tietää, et tänne pääsee (Finlaysonille töihin). Lapskin pääsee tarhaan, ja minä lähdin silloin sit töihin. Ja kahteen vuoroon heti sellain, että mies oli joka toinen viikko sit lapsen kanssa. Haki tarhasta, oli vaan tunnin siellä tarhassa sit sillä viikolla. Mä menin kolmeen töihin. (...) tyttö tykkäs kovasti olla tarhassa. (...) siellä oli tosi kiva henkilökunta, ja sit sillai sanotaan, kun mäkin menin iltavuoroon, niin siitä tunnista, mikä se rohkee tunti oli ennen ku mies haki, niin ei otettu mitään maksua. Että joka toisesta viikosta, niin se oli halpa se hoitokin. Ettei missään niin halpaa olis ollu. (FM MK 17.)

Tutkija: Oliko tyttärenne tässä yhtiön päiväkodissa tai tarhassa?

Kertoja: Joo oli. (...) sitä pidettiin kai vähän ehkä huonona vaihtoehtona, kun monella oli sitte just joku kotona lapsenpiiat, ettei haluttu tarhaan, ku se oli vaan niinku Finlaysonin, mutta sitte ku noi tarhat yleisty niin, sittehän asennekin niinku muuttu. (...) olkalaukku semmonen, että se aina sitte perjantaina sinne laitettiin se maksu ja ne lapset vei sen... Se oli silloin seitsemän ja puoli markkaa viikko, niin tota se tarhamaksu, niin se aina perjantaiaamuna laitettiin sinne, niin, rintaan taikka kaulaan, niin, se laukku.

Tutkija: Oliko se seitsemän ja puoli markkaa, oliko se paljon vai vähän vai...?

Kertoja: No, kyllä, kyllä se oli vähän. Se oli kuitenkin vähän sillä lailla, että koska se oli Finlaysonin. (...) mä en tiedä et miten, minkä verran, mut ei seitsemällä ja puolella markalla silloin mitään hoitajaa ois saanu. (FM MK 8.)

Valittaessa lapsia tarhaan noudatettiin myös periaatetta, jonka mukaan yhteiskunnan vastuu lapsen hoidosta ja kasvatuksesta ei saanut olla liian suuri, vaan päävastuu lapsista oli vanhemmilla. Tämän takia lastentarha tarjosi hyvin niukasti hoitopaikkoja alle 3-vuotiaille. Lapsi saattoi olla tarhassa yhdeksän kuukauden ikäisestä aina kaksivuotiaaksi asti, kunnes joutui jäämään pois, sillä odotettiin, että vanhemmat itse huolehtivat lapsesta seuraavan vuoden, kunnes lapsella oli jälleen 3-vuotiaana mahdollisuus päästä tarhaan. Ajan käsityksen mukaan erityisesti kaksivuotiaiden tuli olla äitien hoidossa, jotta lapsen kehitys ei vaarantuisi. Silloin koettiin, että lapsella oli kaksivuotiaana menossa niin tärkeä kehitysvaihe, että hän ei voinut olla silloin laitoshoidossa. Ihanteena oli, että kaksivuotias oli äidin kanssa kotona, jotta kiintymissuhde ja lapsen normaali kehitys jatkuivat suotuisasti. Käytännössä monet äidit jatkoivat työskentelyä tekstiiliteollisuudessa entiseen tapaan, mutta lapsi meni hoitoon jonnekin muualle välivuodeksi. Monet vanhemmat kokivat erityisesti tuon pakollisen välivuoden lastentarhasta aiheuttaneen monenlaisia vaikeuksia lapsiperheiden arjessa. Osa ratkaisi lastenhoito-ongelmat jäämällä pois töistä siksi ajaksi, toiset turvautuivat sukulaisiin tai yksityisiin hoitajiin. Jos perheessä oli useita lapsia, hankala välivuosi osui kohdalle monta kertaa. (Heinonen 1983, Kouluhallitus/Lastentarhanopettajia koskeva tiedustelu päivähuoltolaitosten johtajille 1972; FM MVS3.)

Forssaan muuttaneen monilapsisen perheen äiti kuvaa seuraavassa lastenhoidon järjestämiseen liittyviä ongelmia. Lastentarha helpotti perheen arkielämää ja auttoi osaltaan

molempien vanhempien työssäkäyntiä, mutta se ei ollut ongelmaton valinta. Tarhan ikäraajat ja muut haasteet ovat esillä tässäkin katkelmassa. Vanhempien näkökulmasta tarha saattoi olla peruslähdekohdiltaan sujuva ratkaisu, mutta perheen lapset kokivat laitoshoidon pelottavana. Lastentarha oli lapsille vieras maailma, joka tyystin poikkesi vanhempien sekä isovanhempien hoidosta, johon lapset olivat tottuneet. Äidin tunteiden raskautta lisäsi juuri lasten sopeutumattomuus laitoshoitoon.

Tutkija: Minkälainen paikka se oli (lastentarha)?

Kertoja: Sinne on aika monta kilometriä, tohon keskustaan. Aamulla täytyi jo seittämäks mennä töihin, niin ennen seittämää jo lähteä lasten kans. Vaunujen kanssa sieltä tulla sitten. Olisko sieltä kolme kilometriä. Siihen tarhaan. Niin aikaisin sitten. Meilläkin oli niitä (1–2-vuotiaita), että vietiin yksityiselle taikka sitten mummolaan taikka johonkin aina sitten. Että sai siks ajaks, kun ei saanu siihen tarhaan. Meidän vanhempi tyttö ei kerennyt olemaan siellä ollenkaan. Se huusi niin kauheesti ja sai kiellon. Sehän meni mammalle silloin sitten. Aina viikoks pois sitten. Aina semmosia ongelmia oli. (FM MVS2.)

Lastentarhaa laajennettiin vuosina 1949–1950 arkkitehti Erik Bryggmanin suunnitteleamalla seimiosastolla, jonne pienempien lasten hoito keskitettiin. Keväällä 1972 lastentarhan kokopäiväisellä seimiosastolla oli kaksi alle yksivuotiaista lasta sekä kymmenen yksivuotiaista lasta. Kaksivuotiaita ei ollut yhtään. 3–7-vuotiaita lapsia kokopäiväosastolla oli 60 sekä puolipäiväosastolla 40. (Heinonen 1983, Kouluhallitus/Lastentarhanopettajia koskeva tiedustelu päivähuoltolaitosten johtajille 1972.) Usein vanhemmat kokivat tarhan hyvänä ratkaisuna, ja myös lapset viihtyivät siellä. Aina lasten sopeutuminen lastentarhaan ei ollut kuitenkaan ongelmantonta, kuten edellisestä katkelmasta kävi ilmi. Ei ollut aivan tavatonta, että vanhempien täytyi järjestää lapsille hoitaja kotiin, jos lasten arki ei tarhassa alkanut sujua toivotulla tavalla (FM MVS2; FM MVS3).

Lasten päivähoitoon liittyvät kysymykset olivat pitkään äitien vastuulla. Tarvittaessa isät kuljettivat lapsia tarhaan, mutta muuten monissa perheissä lastentarhan asiat kuuluivat äideille. 1970-luvun kuluessa myös isät ottivat yhä enemmän osaa lastentarhan toimintaan. Vanhempainillat olivat pitkälti vielä äitien maailmaa, mutta vuonna 1973 lastentarhassa järjestettiin ensimmäinen isien ilta, jossa isät rakensivat ja korjasivat lapsille leluja. Illan satoa olivat nukketeatteri, postilaatikko sekä vanerijuna. Seuraavana vuonna isät rakensivat lapsille talkoilla leikkimökin. (FM MVS3; Yhdyslanka 1973: 6, 11; Yhdyslanka 1974:3, 22.) Miehisellä tekemisellä lastentarha oli saanut houkuteltua isiä lastentarhan kehittämiseen.

Yhtiön lastentarhalla oli käytössään melko niukat rahavarat, mutta vanhemmat arvostivat tarhan suomia mahdollisuuksia. Päivittäiset ateriat olivat usein keitto- ja velivoittoisia, mutta hyvin tärkeitä lapsen ravitsemuksen kannalta. Tarhassa kävi säännöllisesti myös yhtiön lääkäri, ja lapsille annettiin erilaisiin iho-oireisiin valohoitoja vielä 1950-luvulla. Maitorupi ja muut ihon ongelmat olivat melko yleisiä, joten niitä pyrittiin parantamaan. Tarhassa oli luonnollisesti käytössä paljon kangasta ja muuta tehtaalta

Kuva 2. Isien rakentama leikkimökki valmistumassa lastentarhan pihalle keväällä 1974. Kuva: Forssan museon kokoelma.

ylijäänyttä materiaalia askarteluun. Tarha oli oma yksikkönsä, mutta kuitenkin läheisessä yhteistyössä tehtaiden kanssa. Työntekijät olivat Finlayson-Forssa Oy:n palveluksessa, mutta kokivat työskentelevänsä erillään muista työntekijöistä ja yksiköistä. Lastentarhan työntekijät identifioituivat nimenomaan lastenkasvatukseen ja hoitoon. Lasten vanhemmat ja tekstiiliteollisuuden erityispiirteet tulivat kuitenkin monille vuosien varrella tutuiksi. Lastentarha siirtyi kaupungille vuonna 1976. Muutos ei juuri tuntunut päiväkodin arjessa, vaan toiminta jatkui samansuuntaisena. (FM MVS3; Ahonen 1978, 121.) Rakennus on edelleen päiväkotina, nyt nimellä päiväkotit Augustina. Se on ollut nyt yli sadan vuoden ajan lasten käytössä. Jatkosodan aikana tiloissa toimi kahteen otteeseen sotasairaala. (Yhdyslanka 1952:4.)

”Yleensä se oli semmosta, että eri vuoroissa oltiin”

Molempien vanhempien työssäkäynti oli Forssan tehdasyhteisössä yleistä 1950–1970-luvuilla. Perheen ja työn yhteensovittaminen vaati monissa kotitalouksissa luovuutta. Lastenhoidon järjestämisessä käytettiin yleisesti monia keinoja. Lastentarha oli selkein ratkaisu, mutta kaikki lapset eivät sinne päässeet. Lastentarhan aukioloajat eivät myöskään

vastanneet kaikkien vanhempien työaikoja, joten tarvittiin myös muita vaihtoehtoja. Isovanhemmat olivat usein hyviä lastenhoitajia, joiden apua vielä 1950–1970-luvuilla käytettiin paljon. He olivat useimmiten edullisia, luotettavia ja joustavia. Toisinaan isovanhemmat asuivat jopa samassa taloudessa tai ainakin lähiympäristössä. Isovanhemmat myös kuljettivat lapsia tarhaan ja autoivat kotitöissä. (FM MVS₂; FM MVS₃.)

Yhteiskunnan rakennemuutoksen myötä Forssaan tuli paljon nuorta väkeä töihin tekstiiliteollisuuteen 1960–1970-luvuilla. Erityisesti työn perässä muuttaneiden nuorten lapsiperheiden arkeen vaikutti merkittävästi se, että isovanhemmat asuivat kaukana. Silloin isovanhemmista ei ollut juuri helpottamaan perheen arkea. Näillä perheillä myös muut sosiaaliset verkostot paikkakunnalla saattoivat olla suppeita. Jos isovanhemmat asuivat kaukana eikä lapselle löytynyt muuta hoitopaikkaa, vanhemmat saattoivat lähettää lapsensa asumaan joksikin aikaa isovanhempien luokse. Jos kulkuyhteydet olivat suotuisat, viikonloppua vietettiin yhdessä. (FM MVS₂; FM MVS₃; FM MK₆.)

Vanhempien työskennellessä lapsista huolehtivat isovanhempien lisäksi myös muut sukulaiset, naapurit ja tuttavat. Lastenhoitajia olivat usein hieman vanhemmat naiset, joille maksettiin pientä palkkaa. Työkaverit ja muut tutut autoivat hoitajien etsinnässä. Tehdasyhtiön lastentarhassa oli paljon harjoittelijoita. Alalle vaadittiin vähintään puolen vuoden harjoittelu jo ennen opiskelujen aloittamista, joten harjoittelijoita oli talossa useita samaankin aikaan. Harjoittelunsa ohella monet työskentelivät vapaa-ajallaan tekstiiliteollisuudessa toimivien perheiden lastenhoitajina. Vanhemmat kysyivät suosituksia sopivista harjoittelijoista suoraan lastentarhasta. Vanhemmat kokivat lapsille tutut harjoittelijat hyvinä vaihtoehtoina helpottamaan tilapäistä lastenhoitotarvetta. Harjoittelijat olivat nuoria, joten he jakoivat työntäyteisten lastentarhapäivien lisäksi hoitaa vapaa-ajallakin lapsia. Tarhassa harjoittelijat olivat työntekijöiden arvoasteikossa alimpina, joten heidän työpäivänsä koostuivat pitkälti avustavista tehtävistä. Harjoittelijat eivät viettäneet kaikkea aikaa lasten kanssa, vaan iso osa heidän työajastaan kului pyykinpesuun, vaatehuoltoon ja siivoukseen. Perheissä vietetty aika antoi mahdollisuuksia harjoitella lastenhoitoa itsenäisesti. (FM MVS₃; MV F₂₇.)

Jos molemmat vanhemmat työskentelivät tehtaassa, moni ratkaisi lastenhoidon työskentelemällä eri vuoroissa. Vanhempien lastenhoitovuoro vaihtui kellokortilla tai tehtaan portilla vuorojen vaihtuessa. Näin välttyttiin lastenhoitajan palkkiolta tai lapsen viemiseltä lastentarhaan. Työskentely eri vuoroissa ei kuitenkaan ollut aivan aukoton ratkaisu. Vanhempien työvuorot vaihtuivat samalla kellonlyömällä eikä lapsia saanut vielä tehdassaleihin. Lopulta vuonna 1974 otettiin tehtaalla käyttöön Tenavatupa, johon eri vuoroissa työskentelevät vanhemmat saattoivat vielä lapsensa vuoronvaihdon ajaksi. Tenavatuvassa oli päivystys, ja iltavuorolaisten lapset pääsivät sinne puoli tuntia ennen ja jälkeen vuoron vaihdon. (Yhdyslanka 1975:1, 27; FM MK₁; MVF₂₈.)

Lastenhoito saatiin hoitaa myös niin, että toinen vanhemmista teki töitä arkisin ja toinen viikonloppuisin. Esimerkiksi kutomossa tehtiin viikonloppuisin 12 tunnin työpäivät lauantaina ja sunnuntaina, jolloin arkipäivät jäivät vapaiksi. Haastatteleman kutomossa työskennellyt mies kertoi tehneensä useita vuosia pelkkää viikonloppuvuoroa,

jolloin hän vastasi arkisin lasten- ja kodinhoidosta vaimon ollessa töissä. Työaikajärjestely oli osa arkipäivän selviytymisstrategiaa, mutta sen myötä isällä oli mahdollisuus osallistua aktiivisesti lastenhoitoon ja ylipäättään viettää aikaa omien lastensa kanssa. Lapset olivat läheisiä isänsä kanssa, ja heillä oli arkisin aikaa tehdä asioita yhdessä. Samaa työvuoroa tekevät isät myös kokoontuivat viikolla yhteen ja ottivat lapset mukaan mm. kalastamaan tai opintokerhoihin. (FM MK15.) Pitkistä viikonlopun työtunneista huolimatta arkivaikeuksilla koettiin olevan hyvätkin puolensa. Yhteinen aika lasten kanssa tuntui tärkeältä, mutta miesten lasten- ja kodinhoidosta ei tehty haastatteluissa isompaa numeroa. Ne kuuluivat niin vahvasti naisten alueelle vielä 1950–1970-luvuilla, että vaikka rajan ylittäminen vuorotyöperheissä olikin melko yleistä, sitä ei haluttu korostaa tai tuoda erityisesti esiin.

Haastavinta perheille oli pienten lasten hoidon järjestäminen, mutta myös koululaisista huolehtiminen vaati ratkaisuja. Muisteluaineistossa kuvataan erilaisia tapoja huolehtia niin isommista kuin pienemmistäkin lapsista. Eräs yksinhuoltajaäiti kertoi ratkaisseensa lastenhoidon työskentelemällä jonkin aikaa vain viikonloppuvuorossa. Arkisin hän huolehti kodista ja lapsista, ja viikonloppuisin perheen koululaiset huolehtivat nuoremmista sisaruksista sillä aikaa, kun äiti oli töissä. Samalla äiti saattoi hoitaa tilapäisesti myös vieraiden lapsia arkisin ja saada kaivattuja pieniä lisäansioita. Jos perheessä oli useampia lapsia, vanhemmille lapsille lankesi usein nuoremmista sisaruksista huolehtimista koulutyön ohella. Sama äiti, joka työskenteli lastenhoidon järjestämisen takia vain viikonloppuvuorossa, teki aikaisemmin 1970-luvulla vain aamu- ja yövuoroa, jolloin hänen kannaltaan hankala iltavuoro jäi samaa työtä tehneen työtoverin tehtäväksi. Äidin aamuvuoron aikana lapset olivat koulussa ja tarhassa. Äidin ollessa yövuorossa lapset nukkuivat keskenään kotona, ja äiti saattoi nukkua kotona päivällä. (FM MK7.) Äidin kerronnassa heijastuu huojennus selviytymisestä päivästä toiseen. Hän ei erityisesti ehtinyt aikanaan miettiä lastenhoitoon liittyviä tunteitaan, vaan ongelma oli arkinen: miten huominen, ensi viikko, seuraava kuukausi yksinhuoltajaäidin perheessä järjestyisi. Nyt vuosikymmeniä myöhemmin hän koki olevansa levollinen aikanaan tekemiensä lastenhoitoratkaisujen suhteen. Hänellä kuten monilla muillakaan ei välttämättä ollut vaihtoehtoja työssäkäynnille.

Yhteistyö työkavereiden kanssa oli monelle työntekijälle ensiarvoisen tärkeää, jotta perheen arki sujui. Äidit sovittelivat yleisesti työvuoroja työtovereiden kanssa, jos lastenhoito tuotti vaikeuksia. Jos jollekulle esimerkiksi sopi vain iltavuorossa työskentely, joku toinen oli kiitollinen saadessaan tehdä vain aamu- ja yövuoroa. Vanhemmat myös tasapainoilivat usein paremmin palkatun vuorotyön ja lastenhoidon kannalta helpommin järjestettävän päivätyön välillä. Vuoroja ja työtehtäviä myös vaihdettiin elämäntilanteen muuttuessa ja lasten kasvaessa. Lasten merkitystä vanhempien työuran kulkuun kuvataan hyvin monissa haastatteluissa. Ohessa kaksi äitiä kuvaa omia ratkaisujaan. Työtehtävien muuttuminen saattoi olla kiinni yksittäisistäkin asioista. Viimeisenä isä kertoo kuinka perheen tytär ei päässyt lastentarhaan. Tästä seurasi perheen äidin ammatin vaihtuminen ja jääminen kotiin hoitamaan perheen tytärtä ja myös muiden finlaysonilaisten lapsia.

Kertoja: Meillä oli siihen aikaan pakkaamossa vuorot sillee, et oltiin iltavuorossa joka neljäs viikko. Pakkaamossa oli parempi palkka ja sit mä jäin sinne. Ja mä olin siellä yhdeksän vuotta, mut sitten mä pyysin takasin työpiirtämön päivätöihin, ku tyttö oli menossa kouluun. (FM MK 8.)

Kertoja: Vuonna 1971 mä tulin takasin töihin, ja pääsin takasin viimeistämöön sillä perusteella, ku mies oli leipuri, niin hän meni niin aikasin töihin, että ei siihen aikaan saanu lapsia viedä hoitoon mihinkään viideks aamulla. Jos mä oisin joutunu yövuorossa olemaan, niin kuka sitä lasta olis pitäny? (FM MK13.)

Tutkija: Oliko lapsenne yhtiön tarhassa missään vaiheessa?

Kertoja: Ei. Yritettiin kerran. Olis puolipäivätarhaan päässy, mutta ku ei se ois auttanu mitään, jos molemmat on vuorotöissä tai samaan aikaan töissä, niin ei siinä ollu mitään järkee, ku ei kummallakaan oo sukulaisia täällä. (FM MK20.)

Vanhempien työskentely eri vuoroissa vei perheiden yhteistä aikaa ja toi mukanaan toisenlaisia ongelmia, vaikka se helpottikin lastenhoitoa. Vanhempien työskentelyä eri vuoroissa koskevissa kuvauksissa ja kertomuksissa mainitaan usein, että vanhemmat näkivät toisiaan vain pikaisesti päivän aikana, jolloin tärkeimmät kuulumiset vaihdettiin nopeasti. Kesäloma oli odotettu tapahtuma, jolloin vanhemmat vapautuivat työstä ja perheillä oli aikaa olla yhdessä. Kesälomia Forssan tehtailla vietettiin vuodesta 1922 lähtien, jolloin loma oli viikon mittainen. Vuosiloma piteni asteittain, ja sen merkitys työntekijöille kasvoi. Vielä 1950-luvulla oli tapana käyttää parin viikon kesäloma pääasiassa kotitöihin, mutta vähitellen virkistäytyminen sai entistä merkittävämmän roolin. Vuoden 1973 vuosilomalaki pidensi lomia. Forssan tekstiiliteollisuudessa lomailtiin yleisimmin neljä viikkoa heinäkuussa. Perheen kaivattu yhteinen vapaa-aika ei aina sujunut ongelmitta. Esimerkiksi runsas alkoholin käyttö ei ollut harvinaista. Jatkuva eri rytmisissä eläminen ja yhteisen ajan puute saattoi työntää perheenjäseniä kauemmas toisistaan. Moni haastateltava koki myös, että vuorotyö hankaloitti perheen yhteisiä harrastuksia, jotka olisivat tiivistäneet perheyhteyttä. (Anttila 2005, 99; Leimu 1983, 93; FM MK7; FM MK15; FM MVS2.) Monet työskentelivät eri vuoroissa vain sen aikaa, kun lapset olivat pieniä tai heidän hoitonsa oli hankala muuten järjestää.

Äiti ja tytär kuvaavat seuraavassa perheensä arkea 1950-luvulla, jolloin vanhemmat työskentelivät useita vuosia eri vuoroissa Finlayson-Forssa Oy:llä. Keskustelun virkaa toimitti perheessä toisinaan vain lappu keittiön pöydällä.

Tutkija: Miten se lastenvaihto sitten tapahtui?

Tytär: Me oltiin portilla mukana joskus. Sen mä muistan. Niin portilla vaihdettiin. Ja joskus oli lappu pöydällä, keittiön pöydällä. Että mitä täyty niin ku toiselle ilmoittaa. Välillä ei nähty olleenkaan. Isä lähti töihin ja äiti tuli.

Äiti: Kyllä se aina jollainlailla sitten taas järjesty.

Tutkija: Oliko se yleistä, että vanhemmat työskentelivät eri vuoroissa?

Äiti: Juu ilman muuta se oli. Eri vuoroissa oltiin. Aina sitten lapset, lapset oli

jommallakummalla. Jompikumpi oli sitten aina kotona, että kuinka ne vuorotkin oli. Sillaihan se oli sitten. (FM MVS2.)

Lapset kasvoivat finlaysonilaisiksi tehdasyhteisön arjessa

Finlayson-Forssa Oy oli osallisena työntekijöiden lasten arkea monin tavoin. 1950–1970-luvuilla lapset jatkoivat vielä usein saman työnantajan palveluksessa kuin vanhempansa, joten työnantaja halusi osallistua myös mahdollisten tulevien työntekijöiden elämään. Toisille hakeutuminen töihin tekstiiliteollisuuteen oli selvä vaihtoehto. Toiset vain ajautuivat ja jäivät alalle. Jos tekstiiliteollisuudessa työskenneltiin suvussa sukupolvesta toiseen, tekstiiliteollisuus oli tuttu työpaikka entuudestaan. Jos vanhemmat tai muut sukulaiset työskentelivät Finlayson-Forssa Oy:ssä, tehdasyhtiö saattoi tarjota nuorille kesätyötä tai muuta tilapäistä työtä jo ennen varsinaista työuraa. Koululaiset toimivat mm. läheteinä Finlayson-Forssa Oy:n kukkakaupassa joulukiireiden aikaan ja kesäisin yhtiön juurikasmaalla ja puutarhassa. (FM MK 19; FM MK 21; MV F48; MV F51; MV 55.) Tekstiiliteollisuus nähtiin luonnollisena vaihtoehtona työllistyä myös myöhemmin. Jos opiskelu ei kiinnostanut tai ei ollut mahdollista, vanhempien työpaikka oli luonnollinen ratkaisu seuraavallekin sukupolvelle paikkakunnalla, jossa vaihtoehtoja ei ollut paljon. Muistitiedosta nousee toisinaan esiin hienoinen katkeruus, koska kaikki vanhemmat eivät kannustaneet nuoria opiskelemaan 1950–1970-luvulla, vaan lasten työura nähtiin jatkona omalle työuralle tekstiiliteollisuudessa. Osa vanhemmista koulutti lapsensa, mutta toisten elämä rakentui Finlaysonin ympärille niin voimakkaasti, että lapsillekin toivottiin samaa työuraa, joka koettiin silloin vielä varmaksi ratkaisuksi. Muistitietoaineistossa lasten syytökset vanhempien näköalattomuudesta eivät ole lainkaan harvinaisia. Monet näistä katkeruutta tuntevista työntekijöistä kannustivat omia lapsiaan valitsemaan toisenlaisen työuran. 1970-luvulla syntyneet lapset seurasivat vanhempiensa ammattia tekstiiliteollisuudessa enää harvoin. Aika oli jo toinen 1990–2000-luvuilla. Työt myös vähenivät merkittävästi tekstiiliteollisuudessa. Myös vanhempien ja nuorten asenteet ja toiveet olivat muuttuneet.

1960-luvulla Finlaysonille töihin tullut nainen kertoi omista kokemuksistaan alalle päätymisessä. Nainen tunsu voimakasta huojennusta siitä, että hän oli saanut katkaistua sukupolvelta toiselle jatkuneen työskentelyn tekstiilitehtaassa ilman vaihtoehtoja. Äiti halusi pitää 1970-luvulla syntyneen lapsensa kaukana tehdasyhteisöstä, niin lastentarhasta kuin työpaikasta.

Tutkija: Ette sitten kannustaneet omia lapsianne tälle työuralle?

Kertoja: No sanoin, että jos muun paikan löydätte, niin aina parempi. Mä en ymmärrä miks mun äitini halus, että mä tulen Finlaysonille töihin. Mä en ois ikinä tullu, mutta ku mä olin siinä iässä, että mä olin koulusta päässy ja sitten ei ollu mitään. Jotenkin sillai, että mä oon kauheen ujo ollu aina nuorena, niin ilmeisesti äiti sit vaan meinas, että hän nyt pistää tosta ton, et sinne nyt ainakin.

Siis mä en ois ikinä sanonu, mä oon aina yrittäny sanoo tyttärelleni että, eikä hän oo kyllä koskaan tullukaan, ja sanokin ettei hän tuliskaan. (FM MK13.)

Finlayson-Forssa Oy oli mukana työntekijöiden lasten arjessa monella tapaa, tuli näistä sitten aikanaan yhtiön työntekijöitä tai ei. Yhtiö alkoi järjestää mm. työntekijöidensä lapsille nuorisoleirejä 1940-luvulla tehtaan virkistysalueella. Kesällä 1948 Tammelan Ruostejärvelle kokoontui 38 koululaista, joista 15 oli Tampereen tehtaiden lapsia. Kymmenen päivän leirillä ohjelmassa oli leikkiä, kisailua, uintia sekä muuta ulkoilmaelämää ohjaajien johdolla. Leiriläiset majoittuivat teltoissa ja rakensivat itse lähes kaiken tarvitsemansa. Yleisesti niukkoina aikoina hyvä ruoka näyttäytyi yhtenä leirin kohokohdista. Haastatteluissa sekä yhtiön sisäisessä lehdessä painotettiin myös lasten mahdollisuutta päästä raittiiseen maalaisilmaan kauaksi tehdaspaikkakunnan pölyistä. Leirin suosio kasvoi, sillä seuraavana vuonna osallistujia oli jo 62. Leirit järjestettiin yleensä kesäkuussa tai elokuussa. Niille saivat osallistua kaikki halukkaat 9–15-vuotiaat yhtiön työntekijöiden lapset. Finlayson-Forssa Oy:n työntekijät lomailivat yleisesti heinäkuussa, joten leirin ajankohta pyrittiin ajoittamaan niin, että se tarjosi lapsille mielekästä tekemistä koulujen loma-aikaan, kun vanhemmat eivät olleet kesälomalla vaan töissä. Kertomuksissa vanhemmat yleensä korostivat yhtiön leirien olleen hyvä ratkaisu arjen sujumisen mutta

Kuva 3. Lapset lähdössä Finlayson-Forssa Oy:n kesäleirille 1960-luvun alussa. Kuva: Forssan museon kokoelma.

myös lasten kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin kannalta. Myös leiriläiset viihtyivät, vaikka osalle kertojista ensisijaisena muistona oli jäänyt jokin takaisku tai sattumus, kuten täiden leviäminen omiin hiuksiin telttamajoituksessa. Finlayson-Forssa Oy:n nuorisoleirit jatkuivat aina 1970-luvulle alkupuolelle asti. (Yhdyslanka 1949:4; Yhdyslanka 1953:3; FM MK7; FM MK19; MV F51; MV F55.)

Leirillä kymmenenä kesänä 1950–1960-luvuilla mukana ollut haastateltava kertoo seuraavassa leirillä tarvittavista tavaroista sekä vanhempien työnantajan kokonaisvaltaisesta osallistumisesta nuorisoleireille. Leirit oli suunnattu koululaisille, mutta kertoja osallistui leireihin myös ohjaajana työskennellessään jo tehtaalla. Leirit olivat osallistujille ilmaisia. Yhtiö huolehti pääasiassa leirillä tarvittavista tavaroista ja niiden kuljettamisesta. Oheinen katkelma osoittaa, miten laajaa ja kokonaisvaltaista tehdasyhtiön toiminta vielä tuolloin oli. Eri yksiköt osallistuivat myös nuorisoleirien onnistumiseen. Yhtiön maataloudesta huolehtineen Forssan kartanon toiminta päättyi vuonna 1975. (FM MK19.)

Tutkija: Mitä sinne itse piti ottaa mukaan, leiriläisten?

Kertoja: No, sadevaatteet ja sit tietysti jotain vaihtovaatteita, ja sit, silloin ihan alkuaikana, ku mä ensimmäisiä vuosia olin, niin siihen aikaan ei hirveesti vielä edes ollu makuupusseja, elikkä silloin oli sitten huopa. Ja sitte, sit täyty ottaa tämmänen, niinku patjakangas, elikkä kartanosta tuotiin olkia sinne, siinä on semmonen vanha santakuoppa, juur siinä mistä käännytään Ruostejärvelle, niin siinä vasemmalla puolla oli, siihen tuotiin aina olkikuorma kartanolta, ja sieltä sitten käytiin täyttämässä se pussi ja sen päällä sit viikko nukuttiin. Mut sithän siellä, tietysti ku rupes makuupusseja oleen, niin sen jälkeen sitten makuupussi ja sit niin, noita oli, oli sitten, mullakin oli semmonen kun jossain vaiheessa tehtiin jossain konepajalla, tämmösiä kenttävuoteita, elikkä siinä oli kangas ja puusta reunat ja, niinku otettu sit jalkojen kanssa. Se oli ihan käypä nukkuma-paikka.

Tutkija: Mitä siellä leirillä tehtiin?

Kertoja: No, siellä tehtiin vähän laidasta laitaan kaikkea. Siellä oli sit, tietysti ehkä tämmönen virkistys oli kuitenkin se pääasiallinen, mut sit siellä oli tietysti sitte telttamajotus oli. (...) sit oli tämmösiä kaikkia kilpailuja ja välillä käytiin, jos oli semmosta aikaa, niin varsinkin marjastamassa käytiin. Ja sit ihan tämmösiä, kaikkia tämmöstä leirielämään liittyvää tapahtumaa siellä oli sitten, iltanuotiot aina ja aamulla lipunnosto ja ehtoolla lipunlasku. (...) sit tietysti saunominen oli, siellä oli telttasauna siihen aikaan, kun ei ollu vielä tota saunaa. Uitiin ja (...) käytiin jäätelöllä tuolla Eerikkilässä⁷. (FM MK19.)

Tehdasyhtiö oli siis mukana työntekijöiden lasten elämässä myös muilla tavoilla kuin lastentarhan kautta. Työnantaja järjesti myös mm. hiihtokilpailuja ja luistinradan tehtaan

⁷ Eerikkilä on Suomen Palloliiton vuonna 1949 perustama urheiluopisto, joka siirtyi Palloilu Säätiölle 1950-luvun alussa. Eerikkilän Urheiluopisto on keskittynyt erityisesti jalkapallotoiminnan kehittämiseen. Se sijaitsee Tammelassa saman Ruostejärven rannalla, jossa Finlayson-Forssa Oy:n sauna ja virkistysalue sijaitsivat ja nuorisoleirit järjestettiin.

työntekijöiden lasten iloksi. (Yhdyslanka 1974:1, 16.) Vanhempien kanssa lapset pääsivät mukaan myös saunoihin, kuusijuhliin sekä esimerkiksi saivat osansa tehtaan kangaskaupasta hankituista tuotteista. Vanhempiensa tavoin monelle tehdasyhteisössä kasvaneelle paikka oli koko maailma, jolle myös oma elämä rakennettiin.

Lopuksi

Forssan tekstiiliteollisuudessa työskennelleiden perheiden arki oli työntäyteistä. Lastenhoito oli monissa perheissä jokapäiväinen pulma 1950–1970-luvuilla. Muistitieto kuvastaa, miten ratkaisut vaihtelivat eri perheissä mutta myös elämänvaiheesta toiseen. Äidit saattoivat jäädä kotiin, kun lapset olivat pieniä, tai lapset hoiti joku muu hoitaja tai iso-vanhempi. Finlayson-Forssa Oy:n lastentarha on jäänyt monille haastateltaville mieleen oman työnteon mahdollistajana, jonka merkitys korostui erityisesti elämän kriisiaikoina. Subjektiiivinen päivähoito-oikeus ja vuorohoitopäiväkodit ovat tätä päivää, mutta niistä ei 1950-luvulla vielä osattu Forssassa edes haaveilla. 1970-luku toi tullessaan monia perheiden arkeen vaikuttaneita muutoksia. Yhteiskunta alkoi osallistua yhä enemmän lastenkasvatukseen, sillä päivähoitolaki takasi lapsille kunnallisen päivähoidon. Myös vapaa-aika lisääntyi ja lomat pitenevät.

Tänä päivänä puhutaan paljon vanhempien lastenhoitoon liittyvistä tunteista. Tunteet ovat pinnalla myös tekemissäni haastatteluissa, kun vanhemmat kertovat lastensa hoitoon liittyvistä iloista ja suruista. Monissa haastatteluissa kuitenkin painotetaan, että perhe ja työ oli vain sovittava yhteen ja selviydyttävä päivästä toiseen. Osa vanhemmista on nyt jälkikäteen tyytyväisiä omien lastensa hoitoon, mutta osalle tekstiiliteollisuudelle uhrattu aika on katkera muisto. Toisinaan myös nostalgia työntyy esiin. Monella Finlayson-Forssa Oy:llä työskennelleellä, niin naisella kuin miehellä, on samanlaisia muistoja, tunteita ja kokemuksia arjesta tekstiiliteollisuudesta. Kuitenkin jokaisen kokemus yhteisöstä on erilainen ja ainutlaatuinen. Oma elämänhistoria vaikuttaa näkemyksiin menneisyydestä.

LÄHTEET

Arkistolähteet

Forssan museo (FM), Forssa

Muistoja Kutomolta 1979–2009 -projektin haastattelut, haastattelija Maria Vanha-Similä (1–20):
FM MK1 – FM MK22

Muistoja Kutomolta 1979–2009 -muistitietokirjoitukset.

Väitöskirjatutkimuksen haastattelut, haastattelija Maria Vanha-Similä (1–): FM MVS1–

Finlayson-Forssa Oy. Eläke- ja avustushakemukset vuosilta 1954–1977. Kutomo, kehräämö ja muut osastot.

Finlayson-Forssa Oy:n ilmoitus Suomen Punaiselle Ristille yhtiön lastentarhan lapsista
14.12.1948.

Finlayson-Forssa Oy:n Sosiaaliosaston ilmoitus 7.5.1947.

Finlayson-Forssa Oy:n sosiaaliosaston kysely Suomen suurimmille tehtaille niiden lastentarhoista vuonna 1950. Sosiaalipäällikkö Gustaf von Hertzen.

Finlayson-Forssa Oy:n vuosikertomus 1980.

Heinonen, Leena. Keskustan päiväkodin 80-vuotisjuhla viikko. Julkaisematon kirjoitus 17.1.1983.

Kouluhallitus, Kouluosasto, Suunnittelutoimisto. Helsinki 15.5.1972. Lastentarhanopettajien koskeva tiedustelu päivähuoltolaitosten johtajille. Tiedustelun on täyttänyt ja siihen vastannut Oy Finlayson-Forssa Ab:n lastentarhan johtaja Airi Auranen.

Oy Finlayson Ab:n Forssan päiväkotien yhteenveto vuoden 1973 hoidossa olleista lapsista.

Museovirasto, Helsinki (MV)

Kansatieteellinen arkisto, Forssa-haastattelut 1980: MV F20, F27, F28, F46, F48, F51, F54, F55

Muut lähteet

ABRAMS, LYNN 2010: *Oral history theory*. Oxon: Routledge.

AHONEN, KAISA 1978: *Forssan teollisuusympäristön taustaa*. Lounais-Hämeen Kotiseutu- ja Museoyhdistyksen vuosikirja 47. 1978. Forssa.

ANTTILA, ANU-HANNA 2005: *Loma tehtaan varjossa. Teollisuustyöväestön loma- ja vapaa-ajan moraalisaatelu Suomessa 1930-1960-luvuilla*. Bibliotheca Historica 93. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

ANTTILA, VEIKKO 1997: Kansatiede – kansallisesta tieteestä kulttuurin yleisselittäjäksi. TEPPO KORHONEN ja PEKKA LEIMU (toim.): *Näkökulmia kulttuurin tutkimukseen*, 11–20. Turku: Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskus.

FINGERROOS, OUTI – PELTONEN, ULLA-MAIJA 2006: Muistitieto ja tutkimus. OUTI FINGERROOS, RIINA HAANPÄÄ, ANNE HEIMO ja ULLA-MAIJA PELTONEN (toim.): *Muistitietotutkimus, Metodologia kysymyksiä*. 7–24. Tietolipas 214. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

HAATAJA, ANITA 2007: Suomalainen äitiys-, isyys- ja vanhempainrahajärjestelmä: ylistämisestä alistamiseen? ANNA-MAIJA CASTRÉN (toim.): *Työn ja perheen tasapaino: sääntelyä, tutkimusta ja kehittämistä*, 14–37. Oppimisverkoston työn ja perheen tasapainon rakentajina – hankkeen julkaisuja. Helsinki: Helsingin yliopisto, Koulutus- ja kehittämiskeskus Palmenia.

HEIKKINEN, KAIJA 2007: Naiset, miehet ja sukupuoli etnologiatieteissä. PIA OLSSON ja TERHI WILLMAN (toim.): *Sukupuolen kohtaaminen etnologiatieteissä*, 26–40. Helsinki: Ethnos ry.

HYTÖNEN, KIRSI-MARJA 2012: Kannettu kaksoistaakka. Äitiys työssäkäyvien naisten muistelukerronnassa 1940-1950-luvuilla. PASI SAARIMÄKI, KIRSI-MARIA HYTÖNEN ja HELI NISKANEN (toim.): *Lapsi matkalla maailmaan. Historiallisia ja kulttuurisia näkökulmia syntymään*, 321–352. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

HÄNNINEN, SISO-LIISA – VALLI, SIIRI 1986: *Suomen lastentarhatyön ja varhaiskasvatuksen historia*. Helsinki: Otava.

KAUKOLUOTO, EEVA 2010: *Onko varhaisen tuen päiväkotien mahdollinen? Tutkimus varhaiskasvatuksen yhteisöllisestä kehittämisestä*. Kasvatustieteellisiä tutkimuksia 231. Helsinki: Helsingin yliopisto.

KORKIAKANGAS, PIRJO 1996: *Muistoista rakentuva lapsuus. Agraarinen perintö lapsuuden työnteon ja leikkien muistelussa*. Kansatieteellinen Arkisto 42. Helsinki: Suomen Muinaismuistoyhdistys.

— 1999: Muisti, muistelu, perinne. BO LÖNNQVIST, ELINA KIURU ja EEVA UUSITALO (toim.): *Kulttuurin muuttuvat kasvot, Johdatusta etnologiatieteisiin*, 155–176. Tietolipas 155. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

KORTELAINEN, KAISU 2008: *Penttilän sahayhteisö ja työläisyys. Muistitietotutkimus*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1178. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

— 2009: Muistitietotutkimus työläisyydestä sahayhteisössä. *Elore*, vol. 16–1/2009, 1. Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura ry. http://www.elore.fi/arkisto/1_09/ajank_kortelainen_01_09.pdf, viitattu 30.11.2012.

LEIMU, PEKKA 1983: *Forssa – elämää tehtaan pillin mukaan. Tutkimus Forssan puuvillatehtaan työnte-*

- kijöistä 1840-luvulta 1980-luvulle. Työväenkulttuuriprojektin julkaisu n:o 2. Helsinki: Museovirasto.
- 1997: Naisen ansiotyö ja modernisaation alku. Forssan työväenyhteisö 1900-luvulla. TEPPO KORHONEN ja PEKKA LEIMU (toim.): *Näkökulmia kulttuurin tutkimukseen*, 213–229. Turku: Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskus.
- LÖFSTRÖM, JAN 1999: Tutkija ja (mies)sukupuoli: Retrospektiivisiä pohdintoja eräästä tutkimusprojektistä. BO LÖNNQVIST, ELINA KIURU ja EEVA UUSITALO (toim.): *Kulttuurin muuttuvat kasvat, Johdatusta etnologiatieteisiin*, 247–267. Tietolipas 155. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- MARKKOLA, PIRJO 1990: Pirtissä ja pellolla, kotona ja konttorissa. KARI IMMONEN (toim.): *Naisen elämä. Mistä on pienet tytöt tehty, mistä tyttöjen äidit*, 349–419. Helsinki: Otava.
- MOISIO, TEPPO 2013: Suklaatehtaan lapsilla isä on päivisin lähellä. <http://www.hs.fi/mesta/Suklaatehtaan+lapsilla+is%C3%A4+on+p%C3%A4ivisin+l%C3%A4hell%C3%A4/a1368764530604>. Viitattu 12.6.2013.
- NURMI, VIRPI 1989: *Lasinvalmistajat ja lasinvalmistus Suomessa 1900-luvun alkupuolella*. Kansatieteellinen arkisto 36. Helsinki: Suomen Muinaismuistoyhdistys.
- OLLILA, ANNE 1990: Perhe – ura vai vankila. KARI IMMONEN (toim.): *Naisen elämä. Mistä on pienet tytöt tehty, mistä tyttöjen äidit*, 263–347. Helsinki: Otava.
- PARRILA, SANNA 2002: *Perhepäivähoito osana suomalaista päivähoitojärjestelmää. Näkökulmia perhepäivähoidon laatuun ja sen kehittämiseen*. Kasvatustieteiden tiedekunta, Oulun yliopisto. Merikosken kuntoutus- ja tutkimuskeskus. <http://herkules.oulu.fi/isbn9514268741/html/index.html>, viitattu 8.5.2013.
- PORTELLI, ALESSANDRO 2006: Mikä tekee muistitietotutkimuksesta erityisen? OUTI FINGERROOS, RIINA HAANPÄÄ, ANNE HEIMO ja ULLA-MAIJA PELTONEN (toim.): *Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä*, 49–64. Tietolipas 214. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- 2012: *Käskey on täytetty. Historia, muisti ja verilöyly Roomassa 1944*. Turku: Faros.
- RUOTSALA, HELENA 2002: *Muuttuvat palkiset. Elo, työ ja ympäristö Kittilän Kyrön paliskunnassa ja Kuolan Luujärven poronhoitokollektiiveissa vuosina 1930–1995*. Kansatieteellinen Arkisto 49. Helsinki: Suomen Muinaismuistoyhdistys.
- 2007: Onko porometsä (vielä) maskuliininen tila? Pohdintoja sukupuolittuneesta tilasta pohjoisessa. PIA OLSSON ja TERHI WILLMAN (toim.): *Sukupuolen kohtaaminen etnologiatieteissä*, 153–180. Helsinki: Ethnos ry.
- SAPPINEN, EERO 2000: *Arkielämän murros 1960- ja 1970-luvuilla. Tutkimus suomalaisen työväestön elämäntavoista ja niiden paikallisista raumalaisista piirteistä*. Kansatieteellinen Arkisto 46. Helsinki: Suomen Muinaismuistoyhdistys.
- SPOOF, SANNA-KAISA 1997: *Savikkojen valtias: Jokelan tiilitehtaan sosiaalinen ja fyysinen miljö*. Kansatieteellinen arkisto 43. Helsinki: Suomen Muinaismuistoyhdistys.
- VANHA-SIMILÄ, MARIA 2007: *YKSI...KAKSI...AJA!* Lounaishämäläistä raviurheilua ja hevoskasvatusta 1800-luvulta nykypäivään. *Lounais-Hämeen Kotiseutu- ja Museoyhdistyksen vuosikirja* 76, 44–96. Forssa: Lounais-Hämeen Kotiseutu- ja Museoyhdistys.
- Yhdyslanka* 1949:4; 1952:4; 1953:3; 1973:6; 1974:1; 1974:3; 1975:1. Oy Finlayson-Forssa ab:n tehdaslehti. Tampere.

MARIA VANHA-SIMILÄ: *The daily life of families with children in the Forssa factory community between the 1950s and 1970s*

In the mid-19th century, the Spinning Mill and Weaving Mill were founded in Forssa, a rural locality in the Province of Häme at the time. The town used to be noted for these industries for a long time. In its best years in the 1970s, the textile industry employed over 2,000 people. At the same time, the town of Forssa had a population of approximately 15,000. In 2009, 162 years of the local textile industry came to an end. I am preparing my Doctoral dissertation on everyday life in the Forssa textile industry the 1950s until the 2000s. I interviewed people who worked in various positions of the textile industry over the years. In many families, people worked in the textile industry from generation to generation.

This article focuses on childcare. How did employees arrange childcare when they worked? There were a great deal of women that worked in the textile industry since its beginning. The majority of workers in all departments were women. Women often continued to work after marriage. Maternity leaves were very short. The economic and social circumstances of a family contributed to the mother's need to work. Did mothers return to work or did they stay at home with their children?

My article discusses the different ways of how families organized childcare from the 1950s to the 1970s. Finlayson-Forssa Ltd. had its own kindergarten since 1902. It was very important to many families and especially single parents. In some families, parents worked in different shifts. In other families, grandparents or other relatives or hired nannies looked after the children. Childcare varied from one family to another, and also from one life situation to another. A day care law took effect in the 1970s, and so childcare problems gradually began to decrease.

Maria Vanha-Similä
mariavanhasimila@hotmail.com
Forssan museo
Wahreninkatu 12, 30100 Forssa